

*Dragomir Vojnić\**

## **“EKONOMSKI PREGLED” - ČASOPIS HRVATSKOGA DRUŠTVA EKONOMISTA 1935.-2005.**

### **(1) Uvodne napomene**

Zagreb ima dugu tradiciju ekonomskih znanosti. To se odnosi i na znanstveno nastavni i na znanstveno istraživački rad. Ekonomski fakultet osnovan je još na početku prošloga stoljeća davne godine 1920. Ekonomski institut, Zagreb neformalno je započeo raditi godine 1938., a formalno je osnovan godine 1939. u vrijeme Hrvatske banovine. Osnivanje Ekonomskog instituta Zagreb povezuje se sa grupom ekonomista entuzijasta mlađe generacije koji su još davne godine 1935. pokrenuli časopis “*Ekonomist*” koji od godine 1950. kao nastavak duge tradicije nastavlja izlaziti pod naslovom “*Ekonomski pregled*”. Obično se kaže da se od tradicije ne živi. To je svakako točno, ali je točno i to da tradicija ima veliku ulogu u životu svakoga čovjeka, obitelji, poduzeća, institucije društva, naroda i države.

Zato nije suvišno prisjetiti se da i Ekonomski fakultet, Zagreb i Ekonomski institut, Zagreb i časopis Hrvatskoga društva ekonomista “*Ekonomski pregled*” pripadaju najstarijim institucijama takve vrste u ovome dijelu Europe. To samo po sebi ne mora značiti nešto posebno. No, kada su u pitanju Ekonomski fakultet i Ekonomski institut valja se samo podsjetiti ocjena i znanstveno-nastavnoga i znanstveno-istraživačkoga rada koje su bile izrečene prigodom prošlogodišnjih jubileja tih institucija. One su odigrale veliku ulogu i u razvitku ekonomskih kadrova i u razvitku i promociji hrvatske ekonomske znanosti. Kad se radi i o povijesti i o razvitku časopisa Hrvatskoga društva ekonomist “*Ekonomski pregled*”, onda se, razumije se, ne smije zaboraviti ni veliki doprinos koji su razvitku ekonomskih

---

\* D. Vojnić, prof. dr. sc., znanstveni savjetnik u Ekonomskom institutu Zagreb (Emeritus).

kadrova i predstavljanju ekonomske znanosti dali i svi drugi ekonomski fakulteti i instituti, a isto tako i njihovi časopisi. Objektivne razlike u tim doprinosima, međutim, moraju se uvažavati već i zbog same činjenice da sve te institucije nemaju jednako dugu tradiciju.

Na taj način valja i shvatiti već spomenutu prosudbu da se od tradicije ne živi, ali u isto vrijeme tradicija ima svoje objektivno značenje. Ta se činjenica može (ali uvijek i ne mora) odražavati i na razvitak i kvalitetu odgovarajućega rada i stvaralaštva.

Povijest života i rada, a to znači i ukupne aktivnosti časopisa Hrvatskoga društva ekonomista "Ekonomski pregled" svojevrsno je ogledalo razvitka i hrvatske ekonomske misli i hrvatskoga gospodarstva. Prvi radovi u "Ekonomskom pregledu" (odnosno "Ekonomistu") oko sredine tridesetih godina prošloga stoljeća i posebno u vrijeme Banovine Hrvatske u isto su vrijeme odraz i te faze razvitka hrvatskoga gospodarstva i razine i dometa ekonomske znanosti. Na osnovi radova u "Ekonomskom pregledu" mogu se u kontinuitetu pratiti pomaci u dostignutoj razini razvitka hrvatskoga gospodarstva i pomaci u razvitku hrvatske ekonomske misli. A ti su pomaci, gledano sa svih stajališta bili i veoma veliki i dinamični i veoma uočljivi. Uočljivi se pomaci posebno zapažaju iz radova koji se odnose na industrijski razvitak. Oko sredine tridesetih godina 20. stoljeća i posebno na svršetku tih godina u vrijeme Banovine Hrvatske Zagreb je predstavljao daleko najveću industrijsku koncentraciju u prvoj zajedničkoj državi. No, opća razina razvitka proizvodnje, pa i industrijske, bila je na veoma niskome stupnju. Sve u svemu, to je bilo makroekonomsko okruženje nerazvijenoga kapitalizma. To je okruženje bilo pretežno zaostalo, agrarno, ali i s nekim karakteristikama postupnog jačanja uloge industrije.

## **(2) Izdavačka politika u svjetlu promjena makroekonomskog okruženja**

Prateći radove u "Ekonomskom pregledu" od sredine tridesetih, pa do sredine sedamdesetih može se shvatiti kako su se u tome razdoblju (usprkos ogromnom ratnom razaranju i ljudskim i materijalnim gubicima) dogodile ogromne promjene. To je razdoblje u kojem je i Hrvatska, u okviru desetljeća Ujedinjenih naroda, bila uvrštena (zajedno s bivšom Jugoslavijom) među deset novointerijaliziranih zemalja. Prilozi koji su se u to vrijeme objavlivali u "Ekonomskom pregledu" veliku su pozornost posvećivali problemima ekonomskog, posebno industrijskog razvitka hrvatskoga gospodarstva. Razmatrajući priloge iz toga vremena u svjetlu opće ekonomske filozofije i svjetonazora, valja posebno spomenuti neke karakteristike kao izraz okruženja u kome su hrvatski ekonomisti stvarali i djelovali. U nizu takvih

karakteristika našu bi pozornost posebno morale plijeniti dvije. Prva se odnosi na veoma izražene reformske idejno teorijske osnove. Druga se odnosi na razvijanje i na promociju široke lepeze segmenata koji se odnose na kompleks samoupravljanja. U tom kontekstu valja posebno istaknuti da je hrvatska ekonomska znanost bila izrazito reformski i demokratski orijentirana. Ta je karakteristika hrvatske ekonomske znanosti bila dugi niz godina i veoma prepoznatljiva i veoma uvažavana, i to kako na domaćem, tako i na međunarodnom planu.

Reformska orijentacija hrvatske ekonomske znanosti ostvarivala se u potpuno izmijenjenom makroekonomskom okruženju. Umjesto sustava nerazvijenog kapitalizma počeo se ostvarivati novi gospodarski sustav zasnovan na tržištu, na društvenom vlasništvu i na samoupravljanju. Taj je sustav u nekim segmentima morao biti odraz onih ideja koje su neki najuvaženiji kritičari realnog socijalizma (posebno Abba Lerner i Oskar Lange) nudili kao idejnoteorijske osnove reforme realnog socijalizma.

Hrvatska ekonomska znanost, a to se, ipak valja reći, posebno odnosi na Ekonomski fakultet i Ekonomski institut, Zagreb spomenute je teorijske osnove prihvatila i ulagala je napore za njihovu djelotvornu implementaciju. Radovi iz te faze života i rada "Ekonomskog pregleda" to najbolje pokazuju. U nizu takvih radova posebnu pozornost zavređuje prilog grupe autora (Ekonomskog fakulteta i Ekonomskog instituta, Zagreb) koji je objavljen u "Ekonomskom pregledu" br. 3-5 godine 1963. pod naslovom "O nekim problemima privrednog sistema". Na osnovi toga rada (koji je popularno nazvan "Bijela knjiga" održano je na početku godine 1963. u Ekonomskom institutu, Zagreb održano veliko savjetovanje ekonomista (bivše države).

Na taj je način "Bijela knjiga" postala svojevana idejnoteorijska osnova za ostvarivanje velike društveno-ekonomske reforme iz godine 1965.

A osnovne idejnoteorijske osnove te reforme dale su ton i pečat ukupnim reformskim događanjima na ovim prostorima. Te su osnove omogućile Republici Hrvatskoj da uđe u usku skupinu zemalja najbolje pripremljenih za tranziciju.

Sva je ta reformska događanja u razdoblju koje je prethodilo tranziciji "Ekonomski pregled" neprekidno pratio i u njemu su objavljivane znanstvene prosudbe pojedinih autora. To se posebno odnosi na praćenje opatijskih savjetovanja ekonomista koja su započela još godine 1968. na osnovi prvoga sveska "Crvene knjige".

Posljednje savjetovanje na osnovi dvadeset i treće "Crvene knjige" održano je u studenome godine 1990. Ta "Crvena knjiga" završava svoju dvadesettrogodišnju reformsku povijest autorovim radom pod naslovom "Opća kriza socijalizma, kraj boljševičke opcije i razvoj modela tržišne demokracije". Taj je rad objavljen u "Ekonomskom pregledu" br. 1-2-3, Zagreb, 1990. Rad je preveden na engleski, na ruski i na kineski jezik. Najbolji kritički prikazi svih ovih savjetovanja i svih "crvenih knjiga" objavljavani su neprestano u časopisu "Ekonomski pregled".

Reformska, pluralistička i demokratska orijentacija hrvatske ekonomske znanosti osobito se manifestirala u kontinuiranom istraživanju i usuglašavanju uloge i mjesta koje institucija tržišta ima i mora imati u organizaciji gospodarstva i društva. Prateći radove objavljene u "Ekonomskom pregledu" u šezdesetim, sedamdesetim i osamdesetim godinama 20. stoljeća mogu se sa mnogo znanstvenih osnova ocjenjivati pomaci, usponi, zastoji i kolebanja u ostvarivanju reforme. Članci objavljeni u šezdesetima govore o pomacima u smjeru povećavanja uloge tržišta i otvaranja prema svijetu. U sedamdesetima su nešto više nego u šezdesetima u hrvatskoj ekonomskoj znanosti došla do izražaja neka kolebanja idejno-teorijskog karaktera koja se posebno odnose na funkciju integralnog tržišta, na pluralizaciju tržišta i na povijesni oblik djelovanja zakona vrijednosti. Dilema je li u središnjici zakona vrijednosti profit ili dohodak podijelila je znanstvenike na profitaše i dohodaše. Te su okolnosti utjecale i na karakter radova i na teorijske razlike u radovima koje pojedini autori objavljivali u "Ekonomskom pregledu". Te su idejnoteorijske dileme prevladane u osamdesetima, u vrijeme priprema Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije. Prilozi objavljeni u "Ekonomskom pregledu", osobito oni na svršetku osamdesetih, predstavljali su zaokružene idejno-teorijske osnove za početak tranzicije. U tim se prilogima jasno i diferencirano govori o međuovisnostima pluralizma vlasništva, pluralizma tržišta i pluralizma političkog ustrojstva, s jedne strane, i ekonomske efikasnosti i političke demokratičnosti (uključivši ljudska prava i slobode), sa druge strane. Članci objavljeni u to vrijeme u "Ekonomskom pregledu" najbolje svjedoče o tome da su i hrvatska ekonomska znanost i hrvatsko gospodarstvo bili bolje pripremljeni za ostvarivanje ekonomije i politike tranzicije, nego u bilo kojoj drugoj zemlji izvan granica bivše države. Eksplozija balkanskog nacionalizma, nažalost, onemogućila je da te prednosti dođu do punijeg izraza. Od pluralizacije i demokratizacije samoupravnog socijalizma nešto je baštinila samo Slovenija.

### **(3) Razdoblje tranzicije**

U turbulentnim devedesetim godinama prošloga stoljeća hrvatska je ekonomska znanost bila veoma aktivna. To se osobito odnosi na nastavak tradicionalnih opatijskih skupova hrvatskih ekonomista, a isto se tako odnosi i na svibanjske znanstvene skupove koje su organizirali ekonomisti znanstvenici u okviru HAZU, a i časopis "Ekonomija"/Economics izdavača RIFIN.

Sve je to došlo do punog izraza i u izdavačkoj politici časopisa Hrvatskog društva ekonomista "Ekonomski pregled". Ta je izdavačka politika u tijeku devedesetih, pored opće orijentacije na promociju ekonomske znanosti i ekonomista znanstvenika imala i neke posebne karakteristike. U nizu tih posebnosti osobito valja

istaknuti dvije činjenice. Prva se odnosi na osamostaljivanje Republike Hrvatske. U tom su kontekstu posebnu pozornost izdavačke politike plijenili oni znanstveni prilozi koji se odnose na razvitak novog makroekonomskog okruženja, s jedne strane, i na definiranje novih sadržaja ekonomske politike, sa druge strane. Druga je činjenica u neposrednoj, uzročno-posljedičnoj vezi sa prvim.

A to znači da su posebnu pozornost izdavačke politike plijenili oni prilozi koji se odnose na teorijske i primijenjene ekonomske aspekte ekonomije i politike tranzicije. To je i sasvim razumljivo zato što su i hrvatski ekonomisti znanstvenici i hrvatske znanstveno istraživačke i znanstveno-nastavne institucije bili mnogo godina veoma reformski orijentirani. Takvu je orijentaciju neprestano pratila izdavačka politika časopisa Hrvatskog društva ekonomista "Ekonomski pregled". I kada ponovno procjenjujemo da je hrvatska ekonomska znanost dala svoj doprinos veoma dobroj (zapravo uz Sloveniju najboljoj) pripremljenosti Hrvatske za ostvarivanje ekonomije i politike tranzicije, onda vidimo da je u tom sklopu svoj doprinos dala i izdavačka politika "Ekonomskog pregleda".

Dugogodišnja reformska orijentacija i ekonomske znanosti i časopisa "Ekonomski pregled" u devedesetim je godinama 20. stoljeća nastavljena u smjeru posebnog naglaska na priloge iz teorije i prakse ostvarivanja ekonomije i politike tranzicije. Redakcija je proširena s više stranih ekonomista, a neki su od njih (posebno prof. George Macesich) dali veoma vrijedne priloge u vrijeme osamostaljivanja Republike Hrvatske.

Izdavačka je politika u tijeku devedesetih posebnu pozornost poklanjala problemima pluralizacije i demokratizacije. To se posebno odnosi na pluralizaciju vlasništva i pluralizaciju tržišta. U uzročno-posljedičnoj povezanosti odgovarajuća je pozornost posvećivana i pluralizaciji političkog ustrojstva.

Razmatrajući danas u povijesnoj retrospektivi od jednog i pol desetljeća karakter i sadržaj priloga objavljenih u "Ekonomskom pregledu", može se veoma dobro sagledati sva turbulentnost tranzicijskih događanja na ovim našim prostorima. Ta se turbulentnost posebno izrazito manifestira u sve većim razlikama (osobito u devedesetima) između ekonomske znanosti i ekonomske politike.

Neki su radovi izneseni i na opatijskim savjetovanjima i objavljeni u "Ekonomskom pregledu" pledirali ili za takve odnose između ekonomske znanosti i ekonomske politike koji se zasnivaju bilo na "plemenitom komplotu" (što je poželjno u kriznim situacijama), bilo barem na "konstruktivnoj suradnji", a to je uvijek poželjno. Na osnovi objavljenih radova u "Ekonomskom pregledu" može se razabrati da je dobra suradnja između dviju spomenutih strana postojala samo na početku tranzicije.

Ekonomski institut, Zagreb u suradnji sa prvom i drugom Vladom (premijera Mesića i Manolića) (kao rezultat rada brojnih istaknutih autora) pripremio je znanstvene osnove privatizacije i znanstvene osnove Konceptije i strategije razvoja

hrvatskog gospodarstva. Ekonomska je znanost podržala i pripremu antiinflacijskog programa, ali uz uvjet da se ostvaruje kao cjeloviti program stabilizacije. Do pucanja veze, pa i konfrontacije između ekonomske znanosti i ekonomske politike, došlo je, već u prvim godinama tranzicije.

Umjesto privatizacije i koncepcije i strategije razvitka koju je predlagala znanost, dogodilo se nešto sasvim drugo. Dogodile su se tajkunizacija i pogrešna razina dugoročne stabilizacije. Od programa iz listopada 1993. ostvaren je samo prvi (lakši, tj. antiinflacijski dio), a drugi je razvojni dio sasvim zapostavljen.

Izdavačka politika "Ekonomskog pregleda" na to je neprestano ukazivala. Ekonomisti okupljeni oko Ekonomskog instituta, Zagreb i časopisa Hrvatskog društva ekonomista "Ekonomski pregled" još su na početku devedesetih ukazivali na one opasnosti na koje su Joseph Stiglitz i Grzegorz Kolodko ukazali (u okviru diskusije Washington-Post Washington Consensus) na svršetku devedesetih. Hrvatski su ekonomisti pravovremeno ukazivali na pogubne posljedice zamjene ciljeva i uvjeta razvitka.

Urediivačka politika časopisa veliku je pozornost posvećivala uzročno-posljedičnim vezama pogrešne razine stabilizacije, precijenjene kune, strukture vlasništva banaka i razvijanja takvoga modela privređivanja koji se zasniva na dijametralno oprečnim osnovama u odnosu na one teorijski uobičajene. Dakle, modela koji se zasniva na razvitku trgovine i na ekspanziji uvoza. Rezultat takvoga modela ni teorijski ne može biti nešto drugo nego zapostavljanje proizvodnje i izvoza uz povećavanje nezaposlenosti i vanjskih dugova. Takav model prati zapostavljanje svega onoga što se stavlja pod zajednički nazivnik "Research and Development" (istraživanje i razvitak), a što bezuvjetno vodi u neadekvatno usmjeravanje obrazovanja, a samim time i najvrednijeg resursa, tj. ljudskoga kapitala - "human capital". Izdavačku politiku plijenile su i promjene ekonomske politike na početku novoga stoljeća. Posebno one koje su određene izlaze (u nemogućnosti stvaranja takvoga makroekonomskoga okruženja koje stimulira razvitak masovnog poduzetništva) tražile u smjeru jačanja države kao najvećeg poduzetnika. U nizu nesumnjivo dobrih posljedica u području dinamiziranja BDP javljaju se i one manje dobre. A to su prenamaglašivanje infrastrukturnih investicija (u odnosu na pretpostavljenu optimalnu stopu i strukturu investicija) i povećanje dugova. Refleksije i poruke opatijskog savjetovanja u "Ekonomskom pregledu" broj 11-12/2004. godine usmjerene su na potrebu veće koordinirane suradnje ekonomske znanosti i ekonomske politike. Ta je potreba osobito naglašena u godinama intenzivne pripreme za priključivanje Europskoj uniji. Opetovano se ističu potreba i prijedlog koji su usmjereni na institucionaliziranje suradnje ekonomske znanosti i ekonomske politike osnivanjem Vijeća ekonomskih savjetnika.

Potrebno je spomenuti i još neke poruke koje se zasnivaju na prilogima objavljenima u novije vrijeme. Te se poruke osobito odnose na potrebu veće suradnje ekonomske znanosti i ekonomske politike u definiranju nekih strateških

odrednica priključivanja Europskoj uniji u uvjetima globaliziranog kapitalizma. Poznavajući snagu i smjerove djelovanja tržišta za Hrvatsku kao malu zemlju s poznatim povijesnim geopolitičkim i ekonomskim karakteristikama, ni teorijski ne bi bilo prihvatljivo bilo koje drugo strateško usmjerenje, osim - što je moguće bržeg priključivanja Europskoj uniji. U "Ekonomskom pregledu" u devedesetim je godinama prošloga i na početku ovoga stoljeća objavljen cijeli niz radova koji o tome ne ostavljaju prostora za bilo kakve dileme.

Znanstvenici su u borbi za znanstvenu istinu, po prirodi svoga djelovanja, skloni sumnji i preispitivanju. I to je normalno i dobro, ali sve do neke granice. Pritom posebno mislim na argument koji glasi: ako autonomnu politiku u odnosu na Europsku uniju mogu voditi Švedska ili Švicarska, zašto ne bi i Hrvatska? Ekonomisti i njima srodni znanstvenici dobro znaju svu besmislenost takvih argumenata, ali oni, nažalost (premda sve manje) još uvijek postoje u našoj javnosti.

XIII. svjetski kongres ekonomista u rujnu godine 2002. bio je posvećen proširenju Europske unije. Romano Prodi bio je glavni predsjedavajući govornik. Poslije završetka plenarne sjednice Romano Prodi zadržao se u razgovoru samo sa hrvatskom delegacijom. Poruke Romana Prodića Hrvatskoj smo na prvom opatijskom skupu poslije kongresa pretvorili u slogan "dobar dan Europska unijo". Uostalom, iskustvo svih deset, osobito središnjih europskih, novih članica o svemu tome najbolje govori. U svakom će slučaju uređivačka politika "Ekonomskog pregleda" toj problematici stalno posvećivati posebnu pozornost.

Kada danas u povijesnoj retrospektivi od sedamdeset godina pokušamo sagledati ulogu i mjesto koje je časopis Hrvatskog društva ekonomista "Ekonomski pregled" imao u proteklome razdoblju, onda o tome možemo govoriti u više dimenzija.

- (1) "Ekonomski pregled" najstariji je ekonomski časopis u ovome dijelu Europe.
- (2) "Ekonomski pregled" daje mogućnosti kontinuiranog praćenja ekonomske i razvojne politike, a samim time i ekonomskog razvitka na ovim našim prostorima.
- (3) Radovi objavljavani u "Ekonomskom pregledu" daju mogućnost praćenja i razine ekonomske znanosti i razine znanstvenika u pojedinim fazama našeg ukupnog društveno-ekonomskog razvitka.
- (4) Radovi objavljeni u "Ekonomskom pregledu" daju dobru osnovu za analizu i ocjenu stanja i u području razvitka gospodarstva i u području razvijanja znanosti u pojedinim razdobljima unutar sedamdesetgodišnjeg razdoblja. Određena, da tako kažem, prirodna podjela, može se razmatrati u tri faze. Prva se faza odnosi na vrijeme Banovine Hrvatske i prve zajedničke države. Druga se faza odnosi na razdoblje reforme i druge zajedničke



države. Treća se faza odnosi na petnaestogodišnje razdoblje intenzivnog djelovanja "Ekonomskeg pregleda" u neovisnoj i međunarodno priznatoj Republici Hrvatskoj. Svaka je od tih faza imala odgovarajuće karakteristike o kojima je već nešto bilo rečeno.

- (5) Kao petu dimenziju posebno želim istaknuti činjenicu da su objavljivanjem u "Ekonomskeg pregledu" svoju znanstvenu promociju ostvarivali mnogi naraštaji od znanstvenih novaka, pa sve do akademika. Veliki je broj hrvatskih znanstvenika ekonomista veoma poznatih i u zemlji i u svijetu stjecalo svoju znanstvenu promociju i objavljivanjem u "Ekonomskeg pregledu".
- (6) Šesta se dimenzija se odnosi na kontinuiranu promociju i na afirmaciju hrvatske ekonomske znanosti na međunarodnome planu. Međunarodni rejting "Ekonomskeg pregleda" posebno je istaknut na XI. svjetskom kongresu ekonomista koji je održan u prosincu 1995. u Tunisu. Poziv za sudjelovanje na tom Kongresu upućen mi je osobno zato što Hrvatsko društvo ekonomista još nije bilo uključeno u Svjetsku asocijaciju ekonomista. (International Economic Association). Predsjednik Svjetske asocijacije bio je poznati svjetski ekonomist Michael Bruno, kojeg sam već prije poznao i kojeg sam zamolio da pokrene postupak učlanjivanja Hrvatskog društva ekonomista u Svjetsku asocijaciju ekonomista.

Razgovor s Michaelom Brunom koji je bio i glavni ekonomist i potpredsjednik Svjetske banke vođen je u opuštenu atmosferu prigodom posjete antičkoj Kartagi. Rekao mi je da prati našu situaciju (još u vrijeme djelovanja trija Marković, Gligorov, Vojnić davao nam je korisne savjete) i da u Predsjedništvu (IEA) dobivaju časopis "Ekonomskeg pregled". Usput je dao još dvije opaske – naveo je dvije činjenice zbog kojih žali. Prva se odnosi na Branka Horvata koji je morao dobiti Nobelovu nagradu, a druga na naš tjeke tranzicije za koji je očekivao da će biti uspješniji. No, ono što je u ovome kontekstu najvažnije jest to da je pokrenuo postupak za uključivanje Hrvatskog društva ekonomista u Svjetsku asocijaciju ekonomista. To se dogodilo veoma brzo, čak i prije nego što je Republika Hrvatska postala članicom Vijeća Europe, a to je inače bez presedana. Međunarodni rejting koji uživa časopis "Ekonomskeg pregled" veoma se dobro može ilustrirati i njegovim kontinuiranim referiranjem u svjetski poznatim međunarodnim referalnim centrima. U nizu takvih centara koji su u kontinuitetu (ili samo povremeno) referirali "Ekonomskeg pregled" posebno valja spomenuti one najvažnije i najpoznatije kao što u (1) Historical Abstracts, (2) America: Histori and Life, (3) CAB Abstracts, (4) AGRIS, (5) GEOBASE (TM) (6) International Bibliography of the Social Sciences: ECONOMICS, (7) Journal of Economic Literature, (8) ECONLIT.

Referiranjem u spomenutim i nespomenutim svjetskim referalnim centrima, "Ekonomskeg pregled", a to znači i hrvatska ekonomska znanost i hrvatski ekonomisti znanstvenici, postaju poznati i ostvaruju svoju znanstvenu promociju u mnogim



zemljama svijeta. Takvoj promociji pridonosi i činjenica da "Ekonomski pregled" redovito primaju i sve najveće i najvažnije biblioteke u svijetu. Valja spomenuti još i to da svemu tome pridonosi i činjenica da su sadržaji na hrvatskom i na engleskom jeziku i sažeci na hrvatskom i na engleskom jeziku dostupni i moguće ih je naći i na mrežnoj stranici. Sve u svemu, časopis Hrvatskog društva ekonomista "Ekonomski pregled" u tijeku mnogo godina pridonosio je međunarodnoj promociji i naše znanosti i naših ekonomista znanstvenika. Na taj je način "Ekonomski pregled" dao svoj doprinos i boljem sagledanju svih turbulentnih događanja i proturječja kroz koje su hrvatsko gospodarstvo i društvo prolazili u tijeku petnaest tranzicijskih godina.

#### **(4) Kvaliteta časopisa u središnjici uređivačke politike.**

U čitavom nizu odrednica s kojima mora računati uređivačka politika svakog znanstvenog časopisa, dvije moraju plijeniti posebnu pozornost. Prva se odnosi na kontinuirano podizanje razine i kvalitete časopisa kao cjeline, a druga na neprestano promicanje naše ekonomske znanosti i naših ekonomista znanstvenika. Ograničenja koja se pritom javljaju opće su poznata, a odnose se i na opću razinu razvitka zemlje i na opću razinu ekonomskih znanosti. U svakom slučaju uređivačka politika mora neprekidno osobitu pozornost posvećivati izboru recenzenata. Taj kompleks problema može biti u ekonomskim znanostima nešto kompliciraniji, pa i kompliciraniji nego u nekim drugim znanostima, posebno prirodnim.

Pritome stalno postoji jedna dilema, a ona, po prirodi stvari, više postoji kod društvenih, nego kod prirodnih znanosti. Najlakše je podizati kvalitetu časopisa strukturiranjem redakcije i izdavačke politike koja stavlja težište na strane redaktore i strane autore, a to znači i na strani, tj. na engleski jezik. Praksa je pokazala da se na tim osnovama neupitno najlakše podiže razina i kvaliteta časopisa, ali takva orijentacija nameće pitanje funkcije cilja.

Postavljamo li u prvi plan podizanje kvalitete časopisa, bez obzira na strukturu (domaću ili vanjsku) redaktora i autora, ili u tome postavljamo određena ograničenja i prioritete? Uz sve uvažavanje kriterija izvrsnosti, ti se kriteriji ipak moraju ostvarivati ponajprije predstavljanjem hrvatskih znanstvenika ekonomista, a samim time i hrvatske ekonomske znanosti.

No valja reći da su ti problemi, posebno kada se radi o ekonomskoj znanosti i ekonomistima znanstvenicima u maloj zemlji kao što je Hrvatska, oduvijek postojeći i zauvijek prisutni.

U praksi naše izdavačke politike pokušavali smo tražiti onu varijantu koja se kreće u nekim mogućim granicama optimuma između zadovoljavanja kriterija

izvrsnosti i kriterija promicanja naših znanstvenika svih naraštaja i naše ekonomske znanosti.

Ipak kontinuirano podizanje znanstvene razine i kvalitete časopisa mora i dalje biti u samom središtu izdavačke i uređivačke politike.

Na kraju, kada govorimo o uređivačkoj politici, potrebno je spomenuti još neke podatke. Pretenzije "Ekonomskog pregleda" dominantno su bile usmjerene na primijenjenu ekonomiju i na objavljivanje priloga koji mogu pomoći podizanju kvalitete odlučivanja na svim razinama, ali pozornost izdavačke politike plijenili su i sva ona društvena kretanja i sve promjene koje su se događale pod utjecajem treće i četvrte (informatičke) tehnološke revolucije. U tom kontekstu valja posebno spomenuti radove Milana Mesarića (prvog predsjednika Hrvatskog društva ekonomista) koji su objavljeni u posljednjim godinama. Potrebno je isto tako spomenuti da je broj 5-6/2005. posvećen problemima održivog razvitka, koji se u svjetlu reforme Ujedinjenih naroda i stavljanja u prvi plan problema smanjivanja svjetskog siromaštva tretira kao planetarni problem. Isticanje potrebe povezivanja neo liberalne i neokejnezijanske doktrine u isto vrijeme znači naglašavanje potrebe povećavanja uloge solidarnosti na svim razinama. U svakom je slučaju važno zapaziti da je uređivačka politika i tome posvećivala odgovarajuću brigu i pozornost.

### **(5) Mogući i potrebni pomaci u organizaciji Redakcijskog odbora časopisa**

Neprekidan rad na podizanju kvalitete uređivačke politike i na podizanju opće razine časopisa zahtijeva i određene pomake u organizaciji rada Redakcijskog odbora. Mi smo se u tijeku prošlih godina koristili različitim oblicima organizacije. Prijašnjih smo godina imali Izdavački savjet koji je vodio brigu o općoj izdavačkoj politici i Redakcijski odbor koji je imao zadaću ostvarivati dogovorenu izdavačku politiku i brinuti se o svim stručnim, materijalnim i financijskim problemima izlaženja časopisa. U okviru Redakcijskog odbora postojala je određena, ali prilično uopćena i nedovoljno diferencirana, podjela rada. Postojala je i veoma važna uloga zamjenika glavnog i odgovornog urednika. Poslije je ukinuta posebna funkcija Izdavačkog savjeta i sve je funkcije iz prethodne podjele rada preuzeo Redakcijski odbor. Budući da je "Ekonomski pregled" časopis Hrvatskog društva ekonomista, opća je problematika života i rada časopisa bila predmet pozornosti i rasprave na sjednicama Glavnog odbora HDE. U radu Glavnog odbora po tradiciji i ustaljenoj praksi sudjelovao je i glavni i odgovorni urednik časopisa.

Članovi redakcijskog odbora birani su u većini slučajeva iz redova istaknutih znanstvenika profesora ekonomskih fakulteta i suradnika ekonomskih instituta.

Poštujući prije svega kriterije kvalitete određena je pozornost pri izboru članova Redakcijskog odbora posvećivana i regionalnom rasporedu institucija iz kojih se pojedini članovi redakcije biraju, a isto tako i spolnoj pripadnosti. Na taj se način nastojalo osigurati da znanstvenici iz različitih institucija i iz različitih gradova imaju što je više moguće ujednačene šanse i mogućnosti za objavljivanje svojih radova. Kada je riječ o ponudi radova, onda valja spomenuti da se Redakcijski odbor stalno susretao i s nekim prednostima i s nekim ograničenjima. Prednost je bila činjenica da je "Ekonomski pregled" kontinuirano bio visoko znanstveno rangirani časopis, a to znači da su autori na osnovi radova objavljenih u "Ekonomskom pregledu" dobivali dobru osnovicu za znanstvenu promociju. Ograničenje je bilo to što se radovi objavljeni u "Ekonomskom pregledu" ne honoriraju, a to znači da je jedini motiv za objavljivanje radova u časopisu "Ekonomski pregled" znanstvena promocija.

Koliko je god je to u znanstvenome radu u nas i u svijetu prirodno i razumljivo, ipak se mora spomenuti i druga strana medalje, a ta druga strana medalje znači izvjesno ograničenje uređivačkoj politici u planiranju svoje izdavačke aktivnosti. Naime, nerijetko pojedini članovi redakcije ocjenjuju da bi bilo dobro, zbog aktualnosti sadržaja, objaviti neki rad koji pripremaju pojedini autori, ali koji računaju na određeni honorar, a potrebno je spomenuti da niz drugih časopisa i publikacija u kojima autori rado objavljuju plaćaju honorare. Ipak, istini za volju valja spomenuti i da većina tih publikacija nisu suviše ozbiljni konkurenti "Ekonomskom pregledu" s obzirom na znanstvenu promociju.

Ukratko, ostaje činjenica da uređivačkoj politici časopisa pogoduje prednost znanstvene promocije, a nešto manje pogoduje činjenica da se ne isplaćuju autorski honorari. U slučaju neke posebne potrebe taj se problem uređivačke politike rješava posebnim dogovorima pojedinih članova redakcije, i to obično onih koji rade u istoj ustanovi kao i željeni autor. I premda se problemi takvoga karaktera, barem dosad, nisu javljali kao neki veći problem izdavačke politike, ipak ih valja spomenuti kao izvjesno ograničenje. Valja se nadati da će se to ograničenje i u budućnosti bez većih problema savladavati zbog izrazite prednosti znanstvene promocije.

No ono što je, kada je plaćanje u pitanju, izvjestan (zasad još ne suviše veliki) problem jesu recenzenti i recenzije. Dok su kod autora prednosti znanstvene promocije sasvim, i to eksplicite prepoznatljive, kod recenzija i recenzenata to je nešto manje, ali zbog tradicije i općeg znanstvenog ugleda "Ekonomskog pregleda" valja se nadati da će recenzenti i dalje, barem implicite, prepoznavati svoj znanstveni interes. Valja reći da Redakcijski odbor raspolaže impozantnom listom velikoga broja dogovorenih recenzenata iz redova naših najistaknutijih ekonomista i znanstvenika.

Ipak, imajući u vidu i spomenute i nespomenute rezultate i probleme s kojima se posebno u tijeku devedesetih godina prošloga i na početku ovoga stoljeća suočavala naša redakcija i izdavačka politika, općenito se može ocijeniti da bi dobro

došli neki pomaci i promjene. To se odnosi i na osvježanje Redakcijskog odbora i na pomake u organizaciji njegovoga rada. Kada se govori o osvježanju Redakcijskog odbora, onda se valja prisjetiti da smo taj proces započeli još na svršetku prošloga stoljeća i nastavili u ovome stoljeću.

Redakcijski je odbor osvježen nizom mlađih članova iz zemlje i inozemstva. To se pokazalo dobrim. Zato je s politikom osvježavanja Redakcijskog odbora istaknutim ekonomistima iz zemlje i inozemstva potrebno nastaviti. Posebna se pozornost mora posvetiti mlađem naraštaju znanstvenika. Dalje pomake u organizaciji rada Redakcijskog odbora valja činiti u skladu s našim iskustvima i sa spoznatom praksom drugih i kod nas i u svijetu. Veoma je važno povećati operativne mogućnosti i proširiti radne kapacitete užeg sastava Redakcijskog odbora. U tom je smislu potrebno započeti s funkcijom dvaju urednika sa striktnom podjelom rada. Budući da je funkcija glavnog urednika nepodjeljiva, jedan bi od njih zapravo imao status zamjenika. Osim toga valja uspostaviti i funkciju užeg Redakcijskog odbora - svega 5-6 članova kojih se aktivnost ostvaruje na osnovi što striktnije i diferenciranije podjele rada.

Isto tako valja uvesti funkcije jednoga ili dvaju savjetnika glavnog i odgovornog urednika. Takvi bi pomaci u organizaciji Redakcijskog odbora omogućili, određenijom i striktnijom podjelom rada i kompetentnije i djelotvornije ostvarivanje planirane uređivačke politike i bolju i organiziraniju povezanost i suradnju s autorima i recenzentima. Vanjske članove redakcije (iz drugih zemalja i stranih sveučilišta) potrebno je još više aktivirati i koristiti u ostvarivanju dogovorene izdavačke politike.

Radi što djelotvornijega rada Redakcijskog odbora, posebno sastava užeg redakcije, i dalje se mora razvijati i jačati uloga poslovnog tajnika, odnosno poslovne tajnice.

Dosadašnje je iskustvo o tome veoma pozitivno. Dugogodišnje je iskustvo pokazalo da je dobra poslovna tajnica u pravom smislu "duša Redakcijskog odbora". Imajući u vidu dugogodišnje iskustvo u radu našeg Redakcijskog odbora, uvjeren sam da će pomaci takvoga tipa pridonijeti nastavljanju uzlaznog trenda u radu našeg časopisa, a to znači da će se njegov doprinos promociji naše ekonomske znanosti i naših znanstvenika ekonomista nastaviti i u godinama koje su pred nama.

## **(6) Prijelomna razdoblja i neki kvantitativni podatci.**

I premda kvantiteta ne mora uvijek biti odraz kvalitete, ipak je zanimljivo nešto reći i o kvantitativnom i o statističkom aspektu života i rada našega časopisa u proteklih sedam desetljeća. Tih se sedam desetljeća po nekoj logici koja se sama

po sebi nameće može podijeliti na tri razdoblja. Prvo počinje s godinom 1935., tj. s pojavom časopisa "Ekonomist" i završava s godinom 1950. kada je časopis počeo izlaziti pod naslovom "Ekonomski pregled". Drugo se razdoblje odnosi na razdoblje od 1950. do 1990., i treće na razdoblje od 1990. do danas, tj. do godine 2005. Iz toga slijedi da je časopis nastao još u vrijeme Banovine Hrvatske i kraljevine Jugoslavije i da je nastavio život i rad u Titovoj Jugoslaviji i u osamostaljenoj Republici Hrvatskoj. Već sam spomenuo svekoliki doprinos časopisa u vrijeme reforme i tranzicije, odnosno u vrijeme osamostaljivanja Republike Hrvatske. Odgovarajuće bibliografske razrade o tome najbolje govore.

O svemu naprijed rečenom veoma ilustrativno svjedoči i kompletna i cjelovita bibliografija "Ekonomskog pregleda" koju je u povodu obilježavanja njegove sedamdesete obljetnice priredila Dubravka Kunštek. U proteklih gotovo tri četvrtine stoljeća u "Ekonomskom pregledu" objavljivala su 1.400 autora, s publiciranih 3.800 radova. Ukupno je izašlo 446 svezaka s oko 50.000 stranica teksta. Koristim se ovom prilikom da se svima koji su bili angažirani u radu na ovoj bibliografiji najsrdačnije zahvalim. Posebnu zahvalnost upućujem i profesorici Nadi Cekić-Germošek koja je u tijeku pola stoljeća bila tijesno povezana s "Ekonomskim pregledom" u predanom radu na lektoriranju tekstova objavljenih u našem časopisu. Posebnu zahvalnost upućujem Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa bez čije kontinuirane novčane potpore časopis ne bi mogao opstati. Riječi velike hvale upućujem i Znanstvenom vijeću i Upravi i ravnateljima Ekonomskog instituta Zagreb. Institut je prestao izdavati svoj časopis "Ekonomske studije" da bi se održali kvaliteta i kontinuitet izlaženja časopisa "Ekonomski pregled". Ekonomski institut isto tako već više od četvrt stoljeća osigurava punu logistiku, uključivši tu i prikladne prostorije za rad urednika i redakcije časopisa. Valja spomenuti i riječi hvale i činjenicu da je do početka 1990-tih godina producersku ulogu u izdavanju časopisa imala izdavačka kuća Informator. Od početka devedesetih godina tu je ulogu preuzeo Inženjerski biro d.d., pod vodstvom glavnog direktora Mladena Mlinarevića, s time da tiskarsku i distributersku ulogu preuzima Sveučilišna tiskara, d.o.o., i njenoj se direktorici Anki Velić posebno zahvaljujem. S posebnim naglaskom svoju zahvalnost upućujem i predsjedniku i dopredsjedniku Hrvatskog društva ekonomista, Vladimiru Veselici i Mladenu Mlinareviću koji su inicijatori obilježavanja ovih jubileja. Svoju posebnu zahvalnost upućujem i Ljubi Jurčiću koji se već duže vremena bavio istraživanjem moga znanstvenoga opusa. Na kraju, ne kao manje važno, nego naprotiv, zahvaljujem svim članovima Glavnog odbora Hrvatskog društva ekonomista koji su mi u tijeku mnogih godina davali podršku u radu.

Svoju zahvalnost (ili izraze sjećanja) također upućujem i svim glavnim i odgovornim urednicima našega časopisa. Spomenimo prvo one kojih više nema među nama. To su: Rikard Lang, prvi urednik časopisa "Ekonomski pregled" i

Miljenko Rendulić, višegodišnji urednik. Valja spomenuti i Leonarda Karlija i Vitu Gašparovića. Posebnu zahvalnost upućujem i aktualnoj poslovnoj tajnici "Ekonomskog pregleda" Dubravki Kunštek, a isto tako i dugogodišnjoj poslovnoj tajnici u prijašnjem razdoblju, Stanki Andrić. Nažalost, mnogobrojne članove redakcijskog odbora nije moguće spomenuti, ali im se mogu uputiti riječi hvale i sjećanja.

Valja se nadati da će se u godinama koje su pred nama nastaviti i duga tradicija našega časopisa i njegov uzlazni trend u smjeru znanstvene promocije hrvatskih ekonomista znanstvenika svih naraštaja, a samim time i promocije hrvatske ekonomske znanosti.